इतरस्तुब्राह्मणपदेनब्रह्मविदंविवक्षित्वाशूद्रादेरपिब्राह्मणत्वमभ्युपगम्यपरिहरतिशूद्रेत्विति शूद्रलक्ष्मकामादिकंनब्राह्मणेस्तिनापिब्राह्मणलक्ष्मशमादिकंशूद्रेस्तीत्यर्थः शूद्रोपिशमाद्युपेताब्राह्मणएवब्राह्मणोपिका माद्युपेतःशूद्रएवेत्यर्थः ॥ २५॥ २६॥ यदप्युक्तंसुखदुःखातीतंपदंनास्तितदपिअनुवादपूर्वकमभ्युपगमेनैवपरिहरतिसार्धेन यत्पुनरिति पदंपदनीयंप्रागप्राप्तंसत्कर्मणाप्राप्यंस्थानंतत्सुखदुःखाभ्यांहीनंनास्ति ब्रह्मलोकस्थानामपिऐश्वर्यतारतम्यकृतंदुःखमस्त्येवकिंपुनर्लोकांतरस्थानां ॥ २७॥ एतदेवदृष्टांतेनापवदति यथेति यथाशीतलस्यजलस्यमध्येऽभ्यंतरेउष्णंअग्निर्नास्ति नापिउष्णेऽग्नौशीततायुक्तंजलं तयोःपरस्परविरोधेनसंयोगायोगात् ॥ २८ ॥ एवंपदंपदनीयंज्ञेयंवस्तुक्वचिद्देशेकालेवासुखदुःखाभ्यांहीनंप्राप्तंनास्तिआध्यासिकयोःसुखदुःखयोरधिष्ठानेनज्ञेयवस्तुनासहसर्पस्यरज्ज्वेवकालत्रयेपिसंबंधो नास्तीत्यर्थः ओहाङ्गतौअस्यओदितश्चेतिनिष्ठातस्यनः घुमास्थेतिसूत्रेणआतईत्वं हाङःपद्यतेश्वगत्यर्थत्वात्ज्ञानार्थत्वाच्चहीनंप्राप्तमितिपदंज्ञेयमितिचव्याख्यातं अन्यथातुप्रश्नोत्तरयोरेकरूपत्वादेषाममम

युधिष्ठिरउवाच शूद्रेतुयद्भवेल्लक्ष्मद्विजेतच्चनविद्यते ॥ नवैशूद्रोभवेच्छूद्रोब्राह्मणोनचब्राह्मणः ॥ २५ ॥ यत्रैतल्लक्ष्यतेसर्पवृत्तंसब्राह्मणःस्मृतः ॥ यत्रैतन्न भवेत्सर्पतंशूद्रमितिनिर्दिशेत् ॥ २६ ॥ यत्पुनर्भवताप्रोक्तंनवेद्यंविद्यतीतिच ॥ ताभ्यांहीनमतोन्यत्रपदंनास्तीतिचेदपि ॥ २७॥ एवमेतन्मतंसर्पताभ्यांहीनंन विद्यते ॥ यथाशीतोष्णयोर्मध्येभवेन्नोष्णंनशीतता ॥ २८ ॥ एवंवैसुखदुःखाभ्यांहीनंनास्तिपदंक्वचित् ॥ एषाममममतिःसर्पयथावामन्यतेभवान् ॥ २९॥ सर्पउवाच यदितेवृत्ततोराजन्ब्राह्मणःप्रसमीक्षितः॥ वृथाजातिस्तदायुष्मन्कृतिर्यावन्नविद्यते॥ ३०॥ युधिष्ठिरउवाच जातिरत्रमहासर्पमनुष्य त्वेमहामते॥ संकरात्सर्ववर्णानांदुष्परीक्ष्येतिमेमतिः ॥ ३१ ॥ सर्वेसर्वास्वपत्यानिजनयंतिसदानराः ॥ वाङ्मैथुनमथोजन्ममरणंचसमंनृणां॥ ३२ ॥ इदमा र्षंप्रमाणंचयेयजामहइत्यपि॥ तस्माच्छीलंप्रधानेष्टंविदुर्येतत्त्वदर्शिनः॥ ३३॥

तिरितिवाक्यशेषेस्वमतेःपृथक्करणंनोपपद्यते अन्येतुसिद्धांतेताभ्यांहीनंपदंकिंनास्तिअपितुअस्त्येवेतिकाक्काव्याचक्षते अयंभावः यत्कर्मप्राप्यंस्थानंतत्सुखदुःखवर्जितंकदाचिदपिनास्ति यत्तुज्ञेयंवस्तुनित्यप्रा प्तंप्रमाणसामर्थ्यात्कंठगतविस्मृतचामीकरवत्तवकंठेचामीकरंत्वमेवब्रह्मेतिचवाक्यैकसिद्धमज्ञानापनयनमात्रमपेक्षतेनतत्रसुखदुःखसंबंधोस्ति अकर्मजत्वात्तत्प्राप्तेः अतएवचतस्यानित्यत्वमपिनअजन्यत्वा दिति ॥२९॥ प्रथमप्रश्नस्योत्तरमाक्षिपतियदीति ॥३०॥ उत्तरमाह जातिरिति ॥३१॥ वागादीनामिवमैथुनस्यापिसाधारण्याज्जातिर्दुर्ज्ञेया तथाचश्रुतिःनचैतद्विद्मोब्राह्मणाःस्मोवयमब्राह्मणावेतिब्राह्मण्ये संशयमुपन्यस्यति ॥३२॥ ननुजांत्यनिश्चयेकथंब्राह्मणोहमित्याद्यभिमानपुरःसरंयागादौप्रवर्तेतेत्याशंक्याह इदमार्षमिति अत्रयेयजामहइत्यनेनचयेवयंस्मोब्राह्मणाअन्येवातेवयंयजामहइतिब्राह्मण्येऽन वधारणंदर्शितं मंत्रलिंगमपि यएवास्मिससन्यजेइति नन्वेवंस्वस्याब्राह्मणत्वपक्षेयज्ञस्यानिष्टकरत्वमापततीत्याशंक्यतत्परिहारायययागेयजमानस्यप्रवरवरणंक्रियतेयाज्ञिकैःतच्चाग्निर्होतेतिमंत्रेगौतमवदयास्य वदंगिरोवद्ब्राह्मण्वदितिकुर्वंतितस्यचप्रयोजनमब्राह्मणस्यापियजमानस्यब्राह्मणत्वसंपादनंतस्मादाचारएवब्राह्मण्यनिश्चयेहेतुर्वेदप्रामाण्यादित्युपसंहरति तस्मादिति प्रधानंचतदिष्टंचेतिकर्मधारयः ॥ ३३ ॥

Digitized by Google